

Türk Edebiyatı Tarihlerine Dair

Vildan SERDAROĞLU*

*Edebiyat tarihi bir bakıma hem bilimdir hem de sanatla ilgilidir.
Bilimdir çünkü edebiyat ve tarih belgelerini toplayıp değerlendirerek
özgün bir sentez meydana getirir sanatla ilgilidir
çünkü edebiyat metinleri üzerinde çalışır.*

Agah Sırrı Levend

*Pek âşikâr bir hakikattir ki, 'târih-i edebiyat' denilince
'üdebâ'nın değil, 'edebiyatın tarihi' akla gelir ve böyle olmak lâzımdır.
Sonra tarih olmak münasebetiyle, artık 'dâire-i san'a'ten çıkmış,
kendi başına bir 'ilim' olmuştur, yani o 'mahsûl-i hiss ü hayâl'
olmaktan ziyade, 'mahsûl-i fikr'dir.*

Ali Canib Yöntem

*Edebiyat vakıalarını zaman çerçevesi içinde olduğu gibi sıralamak,
birbirleriyle olan münasebetlerini ve dışarıdan gelen tesirleri tayin etmek, büyük
zevk ve fikir cereyanlarını ayırmak hulasa
her türlü vesikanın hakkını vererek bir devrin edebi çehresini
tespite çalışmak edebiyat tarihinden beklenen şeylerin en kısa ifadesidir.*

Ahmet Hamdi Tanpınar

BU YAZI, Türk edebiyatı tarihinin tanımı, alanı, metodu, tarihine genel bir bakış, şimdiye dek değinilmemiş veya az değinilmiş edebiyat tarihlerinin genel değerlendirmesi, uzun bir müddetten sonra edebiyat tarihi zincirine eklenen son halkanın tanıtım-eleştirisini ile bir edebiyat tarihinin 'nasıl olmalı'lığı konusunda dar kapsamlı bir denemedir. Yazıda önce edebiyat tarihinin henüz sınırları kesinleşmemiş tanımı yapıldı, sonra 'edebiyat tarihi' kavramının ne zaman ve hangi şekillerde literatürümüze girdiği üzerinde duruldu. Edebiyat tarihlerimize genel hatlarıyla değinildi. *TALİD* Eski Türk Edebiyatı Tarihi Literatürü sayılarında edebiyat tarihlerine ilişkin muhtelif yazılar bulunduğu yazımızda ilk ve son edebiyat tarihi ile kendilerine az değinilmiş ve hiç değinilmemiş olduğunu düşündüğümüz edebiyat tarihleri üzerinde duruldu. Kültür ve Turizm Ba-

*Dr., İSAM.

kanlığı'nın uzun ve kapsamlı çalışması *Türk Edebiyat Tarihi*'nin tanıtımı yapıldı ve son olarak da edebiyat tarihinin kapsamı ne olmalı sorusuna cevap arandı. Edebiyat tarihi literatürü konusuyla iki cilt halinde yayımlanacak olan *TALİD*'in 9. ve 10. sayıları, edebiyatın tarihinden daha ziyade, kapsamı içine giren türler etrafında şekillendi. Edebiyat tarihlerini sınırlı çerçevede ele alan bu yazı, aynı zamanda edebiyat tarihi literatürü için de bir ön çalışma mahiyetindedir.

Edebiyat Tarihi Nedir?

Edebi metinler, yazarlar, topluluklar ve akımlar arasındaki ilişkinin kesişim noktasından ortaya çıkar edebiyat tarihi. Edebiyat ve tarihin birleşiminden oluşur; dil, kültür ve medeniyet tarihinin bir bölümü olmakla bizzatı önem arz ettiği gibi tarih ilmi, şahıs ve ilim tarihi için de gereklilik arz eder. Eski Türk Edebiyatı, Divan Edebiyatı, Klasik Türk Edebiyatı, Osmanlı Edebiyatı vb. isimlerle anılan ve beşeri bilimlerin bir kolu sayılan eski edebiyat, zaman dilimi olarak VIII. yüzyıldan başlayıp Türklerin edebi hayatlarını da içine alarak XIX. yüzyıl ortalarına dek gelen tarihî süreci kapsar. Konu olarak da belirtilen tarih sürecinde genel edebî kültür ve akımlar, edip ve eserlerle ilgili alanı içerir.

Fransız François Granet tarafından kaleme alınan *Edebî Eserler Üzerine Düşünceler (1736-1740)* adlı çalışma, edebiyat tarihlerinin ilki olarak kabul edilebilir.¹ Bizde ise edebiyat tarihi -bir yönüyle de olsa edebiyat tarihi kabul edilebilecek olan- tezkire yazma geleneğine kadar uzanır. Daha çok şairlerin hayatları ve şairlik yönlerinden bahseden tezkireler XV. asırda başlar. Osmanlı toplumuna ve ilim hayatına baktığımızda sanat hakkında 'yazmak'tan çok onu 'icra'yı -hat ve tezhipte olduğu gibi- ilim kabul eden bir anlayışın hâkim (yaygın) olduğunu görürüz. Zira ilk edebi eserler verildikten asırlar sonra edebiyat tarihi yazılmaya başlanmıştır. Eğitim tarihimizde edebiyat eğitiminin ağırlıklı olarak dil ve belâgat düzeyinde ve tezkireler yolu ile kudemanın şiirleri ve edebiyat tarihi örnekleri üzerinden verildiğini görürüz. Tanzimat'la birlikte geçmişe bakmada farklılaşma yaşanmış, geçmişe analiz etme yöntemi gelişmiş ve bunun bir sonucu olarak edebiyat-ı kadimeyi tasnif etme ve tahlil etme yöntemine gidilmiştir. Batılı bilim anlayışlarının etkisiyle bu bağlamda 'edebiyat tarihi' kavramı medreselerde XIX. yüzyıldan sonra görülmeye ve bu kavram etrafında oluşan bir literatür müstakil olarak teşekkül etmeye başlamıştır. Tanzimat sonrasındaki eğitim kurumlarında bu ilim dalına yönelik dersler özellikle de yüksek öğretimde görülmüş ve belâgat ağırlıklı olarak devam etmiştir. Osmanlı'nın sonlarına doğru 1889'da Abdulhalim Memduh tarafından yayımlanan *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye* (İstanbul: Mahmud B. Matbaası, 1306) edebiyat tarihi adını taşıyan ilk eserdir. Bu alanda elimizde mevcut son eser ise *Türk Edebiyatı Tarihi*'dir (4 cilt, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006)

1 Mustafa İsen ve diğerleri, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker, 1994, s. 36.

Edebiyat Tarihinin Doğuşu

Edebiyatın sanatın yanında ilim olduğu kabulüyle Tanzimat'tan sonra edebiyat tarihi alanında kitaplar yazılmaya ve okullarda okutulmaya başlanmıştır. İlk kitaplar daha çok Arap belâğatı ile klâsik edebiyat üzerinden belâgat ve edebiyat bilgileri ağırlıklı olarak hazırlanmıştır. Edebiyat tarihlerinin ders olarak müfredata yerleşmesi ise ilk kez 1909'da gerçekleşir. 1917'de çıkarılan bir kanunla Dârü'l-hilâfeti'l-âliye medresesi değişikliğe uğrar ve tahsil süresi iki yıldan üç yıla çıkarılır. Eski adıyla Medresetü'l-mütehassısın yeni adıyla "Süleymaniye" olan medresede "tefsir", "hadis", "kelâm-tasavvuf-felsefe" bölümlerinin yanında ilave olarak "edebiyat" şubesinin yer aldığı görülür.² Rüşdiye ve İdadilerin 1892 ve 1898-1899 yıllarına ait müfredatlarında son sınıflarda kitabet, edebiyat bilgileri, edebiyat tarihi öğretilir ve metinler hikemî, felsefî, tarihî, millî ve edebî konulara öncelik verecek şekilde seçilirdi. İleri sınıflarda ayrıca edebiyat-ı Osmanî ve edebiyat tarihi konuları işlenirdi.³ "Edebiyat tarihi" kavramı eğitim hayatında hissedilen ihtiyaca cevap aranırken hazırlanan kitaplarla daha da sık kullanılır olmuştur.

Sultanî'nin ders programlarında 1911-1913 tarihlerinde "Edebiyat-ı Osmanîye", 1913'de de ilâve olarak "tenkidat-ı edebîye" dersini görürüz. 1915'te "tenkidat-ı edebîye" ile birlikte "tarih-i edebiyat" dersine rastlanır. II. Meşrutiyetin tesiri ders programlarında da kendisini gösterir. Öyle ki, dersin adı 1916'da "Türkçe Edebiyat" olur. 1922'de ise "tarih-i edebiyat" ve "kavâid-i edebîye" dersleri dikkati çeker.⁴ 1914-1915 öğretim yılında açılan Dârülfünûn'un edebiyat şubesinde Türk edebiyatı, resmî ve hususî kitabet, edebiyat tarihi okutulan dersler arasındadır. 1919-1920 öğretim yılında yürürlüğe giren Dârülfünûn-ı Osmanî Nizamnâmesi'ne göre edebiyat şubesinde Türk tarih-i edebiyatı dersi bulunmak zorundadır.⁵ Dârülfünûn'un elde mevcut ders programlarında da "Edebiyat-ı Osmanîye" (1905), "Edebiyat-ı Türkiye" (1908, 1913), "Tarih-i Edebiyat" (1913), "Asâr-ı Edebiyye Tedkikatı", "Türk Edebiyatı Tarihi" (1918-1919), "Türk Edebiyatı Tarihi" (1919-1920) derslerini görürüz.

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere edebiyat tarihi müstakil bir ilim dalı olarak yavaş ve metodik bir halde Tanzimat sonrası dönemde eğitim alanına girmiş ve

2 Mübahat S. Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Türk Tarih Kurumu, 2000, s. 8-19.

3 Faruk Öztürk, "1908-1928 Yılları Arası Orta Öğretim (İdadî ve Sultanî) Müfredat Programlarının Muhteva ve Amaç Bakımından Değerlendirilmesi", YLT, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 1993, s. 50-51 (nkl. Celile E. Argıt, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Okullardaki Eski Türk Edebiyatı Öğretim", yayımlanmamış çalışma. Bu vesile ile çalışmasından istifade etmeme izin veren Celile Argıt'a teşekkür ediyorum. (VS)

4 Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları 2003, s. 56-131.

5 Ali Yıldırım, *Türk Üniversite Tarihi*, Ankara: Öteki Yayınevi, 1998, s. 102 ve 116-117.

orada tutunmuştur. Bugün bile müfredatlarda (yüksek öğretim) pek sık rastlanmayan “eleştiri” ve “yazma” dersleri, o günün ilim anlayışı içinde edebiyatla bağlantılı olarak yerini almıştır.

Edebiyat Tarihlerimiz

İlk edebiyat tarihi Abdülhalim Memduh’un *Târih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye’si* (İstanbul: Mahmud Bey Matb., 1306) olarak bilinir. “Şuarâ ve üdebânın değil, edebiyatın tercüme-i hâli”nin bir ifadesi⁶ olan bu edebiyat tarihi Gibb’den önce yazılmış tek edebiyat tarihidir. Müellif eserin girişinde edebiyatın bir millet için taşıdığı önemden bahseder. İlk bölümde, Türkçe üzerinde Acem ve Arab tesirinden söz eder; ikinci bölümde, Sinan Paşa, Fuzuli ve diğer şairlere ve eserlerine değinir; üçüncü bölümde, Akif Paşa ile başlattığı yenileşme dönemini ele alır. Bu eserin edebiyat tarihlerinin ilki olduğunu göz önünde bulundurarak şunları söylemek mümkündür: Eser edebiyat tarihine daha çok eserlerin dilleri üzerinden yaklaşmaktadır. Ona göre; Sinan Paşa’ya, hatta Fuzuli’ye kadar olan dönem, Türk edebiyatının Acem şiirinin etkisi altında geçirdiği dönemdir ve “Osmanlı şiiri Fuzuli ile ibtida eder.”⁷ Abdülhalim Memduh, bu eserinde kaynak olarak genellikle kendi çağdaşlarının eserlerini kullanmış ve Tanzimat öncesi kaynakları göz ardı etmiştir.⁸ İlk edebiyat tarihi olmasına nazaran, genel değerlendirme, devirlere ayırma, örnekleme ve iç değerlendirme (dönemleri ve edibleri mukayese etme) yönlerinden derli toplu bir eser olduğu söylenebilir.

E. J. Wilkinson Gibb’in yazdığı *Târih-i Eş’âr-ı Osmâniyye* ya da *A History of Ottoman Poetry* (Londra: Luzac and Co., 1900) yabancı dilde yazılmış kapsamlı bir edebiyat tarihi olup Osmanlı’nın ilk devirlerinden XIX. asra kadar uzanan zaman dilimini kapsar. Nesir tarihini almayı yalnızca şiirin tarihi gelişiminden bahseden ve dönemleri, dönemlerin özelliklerini, bunun yanı sıra şairleri ele alan eserin oryantalist bakış açısıyla yazıldığı görülmektedir. Gibb, bu eserde divan şiirinin hem içerik, hem de yapısal olarak orijinal bir yönü olmadığını, onun kendisinden önceki edebiyatların, özellikle Fars edebiyatının bir taklidi olduğunu iddia eder. Buna göre divan şiiri, toplumu yansıtmaktan bir hayli uzaktır.⁹ Şehabeddin Süleyman’ın idadilerin 6. ve 7. sınıfları için hazırlamış olduğu *Târih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye* (İstanbul: Sancakçıyan Matb., 1328) kendinden önce kaleme alınan eserlere nisbetle oldukça geniş bir giriş bölü-

6 Nurullah Çetin, “Türkçe’de İlk Edebiyat Tarihi”, *AÜ DTCF Dergisi*, 1991, c. IX, sy. 1, 1991, s. 143-145.

7 Abdülhalim Memduh, *Tarih-i Edebiyyat-ı Osmaniyye*, Nşr. Ohanes Ferid, İstanbul, Mahmud Bey Matbaası 1889, s. 12.

8 Ali Emre Özyıldırım, “Edebiyat-ı Kadime açısından Türkiye’de Edebiyat Tarihçiliğinin İlk Örnekleri”, *Eski Türk Edebiyatına Modern Yaklaşımlar I*, 24 Nisan 2006 Bildiriler, Hatice Aynur ve diğerleri (haz.), İstanbul: Turkuaz, 2006, s. 211.

9 E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, c. I, Londra, 1958, s. 4-12.

müne sahiptir. Edebiyat tarihimizi dört devrede inceleyen eser, bir edebiyat tarihinde bulunması gereken özellikleri de dile getirir. Birden çok sayıda yazar tarafından sultanîler için kaleme alınan *Yeni Osmanlı Târih-i Edebiyyâtı, c. I: Menşe'lerden Nevşehirli İbrahim Paşa Sadâretine Kadar* (İstanbul: Şirket-i Mürettibiyye Matb., 1332, 392 s.) diğer türlerine nisbetle objektif olarak bilinir. K. J. Basmadjian'ın hazırladığı *Essai sur l'histoire de la littérature Ottomane* (Paris: Librairie B. Balentz, 1910, 255 s.)¹⁰ adlı eser her ne kadar edebiyat tarihi ismini taşısa da, daha çok bir antoloji karakterindedir. Edebiyat öğretmeni olan Mehmed Hayreddin, ders notlarından derlediği notlarını *Târih-i Edebiyyat Dersleri* (Konya: Konya Vilâyet Matb., 1330, 108 s.) adıyla yayımlar. Edebî dilin bozulmasına dair eleştirel yaklaşımların da sergilendiği bu eserde sadece bazı şairler üzerinde durulur. İbrahim Necmi Dilmen'in, Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi'nin "târih-i edebiyat muallimi" iken *Târih-i Edebiyyat Dersleri* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1338) adlı iki ciltlik kitabını yayımlar. Bu eserin ik cildi *Es-ki Edebiyatımızın Tarihine Serî Bir Nazar*, Osmanlı döneminden önceki zamandan başlayıp klasik devrin sonuna kadar olan edebiyat tarihini kapsar. Edebiyat tarihinde devir incelenmesinde en doğru ayrımın kronolojik olduğunu düşünen İbrahim Necmi, kitabında yarım asrı bir ölçü kabul eder ve her asrın "evvel"i ile "âhir"ini ayrı ayrı değerlendirir. Edebiyat tarihinin birinci cildinde sayısı yüzü aşkın şair ve nâsirin tanıtıldığı, sanatları hakkında bilgi verildiği görülür. Bu hâliyle eser, o zamana kadar ki edebiyat tarihleri arasında en kapsamlı çalışmadır.

Türk Edebiyatı Tarihi, değerli araştırmacı, Mehmet Fuad Köprülü'nün türk edebiyat tarihini bu dönemden sonra metodik olarak değişime uğrattığı meşhur eseridir. Köprülü, edebiyat tarihi için yapılacak tetkikleri 8 esasa bağlar.¹¹ Ona göre eserden ziyade o eserin meydana geldiği tarih, toplum ve duygusal ortamları bilmek ve bunların neticesinde ortaya çıkan bir ürün olarak edebi eserlere bakmak gerekir. Temelini tarihi kaynaklardan başlayıp tekamül evrelerini de göz önüne alarak bir konuyu tetkik eden genetik metotla¹² yola çıkan Köprülü bununla tarihi arkaplanı büyük oranda edebiyat tarihinin içine almıştır.

Hem divan edebiyatı çerçevesinde, hem de dini tasavvufi çerçevede gelişen edebiyata dini tasavvufi edebiyat denir. İsimlendirme konusunda hala tartışmaların devam ettiği bu edebiyatla ilgili müstakil eser olarak *İslami Türk Edebiyatı* (Necla Pekolcay, İstanbul: Kitabevi, 1994, 528+136 s.) hayli önem taşımaktadır. Bu sahadaki sözlü ve yazılı eserler ve daha sonra İslami türk edebiyatının tarihi gelişimini ortaya koyan çalışma, akımlar, eserler ve şahıslar üzerinden yapılan bir kurgulamayla gelişir.

10 Theodor Menzel'in tanıtım yazısı için bkz. 1913, *Der Islam*, c. IV, sy. 1-2, s. 142-145.

11 M. Fuat Köprülü, "Türk Edebiyatı Tarihi'nde Usul", *Edebiyat Araştırmaları*, İstanbul: Ötügen, 1989, c. I, s. 38-43.

12 Ömer Faruk Akün, "Mehmed Fuad Köprülü", *DİA*, c. XXVIII, s. 480.

Türk Edebiyatı Tarihi (4 cilt, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006) edebiyat tarihimiz neden yazılmıyor sorusunun sıkça sorulmaya başlandığı bir dönemde uzun ve büyük bir boşluğu dolduracak olan bu eser Türk akademik hayatına sunuldu. Kültür Bakanlığı tarafından hazırlanan *Türk Edebiyatı Tarihi* 88 müellifin katkısıyla 4 cilt, 8 bölüm, 127 başlık ve 2644 sayfadan oluşmaktadır. Her cildin bir döneme ayrıldığı eserin birinci cildi başlangıcından 1453'e kadar olan süreci kapsar. İkinci cilt 1453 ile Tanzimat'ın başlangıcı olarak bilinen 1860'a kadar gelen zaman dilimini içerir. Üçüncü cilt 1860 ile 1923 arasını, dördüncü cilt ise 1923'ten günümüze uzanan Cumhuriyet dönemi edebiyatını ele alır.

Köprülü'nün 1920'lerde ve Tanpınar'ın 1940'larda devam ettirdiği edebiyat tarihi zincirine eklenen bu yeni halkanın önsözünde eserin hazırlanmasında 'yeni' ve 'ileri' bir yöntem ile 'yeni yaklaşım' kullanıldığı söylenmekte ve "edebiyat tarihçiliğinin kuramsal temelini eleştiri dünyasındaki eğilimler belirlemekle birlikte çoğu zaman bu alandaki yönelişler edebiyat tarihçilerinin ilgisini çekmez. Tarihselliği ve sosyal boyutu esas alan XIX. asır eleştirisinden sonra XX. yüzyıl eleştiri anlayışının eksenine metin yerleşir. Asrın ortalarından sonra ise yapısalcılıkla birlikte metin tarihi sosyal bağlamından soyutlanır ve biçimci bir yaklaşım eleştiri dünyasına egemen olur. 1980'li yıllarda, biçimi göz ardı etmeden metni 'bağlam'ı ve 'bağlam'la ilişki içinde yorumlamayı amaçlayan bir anlayış edebiyat eleştirisine yeni ufuklar açar. 'Yeni tarihselcilik' olarak adlandırılan bu yaklaşım *Türk Edebiyatı Tarihi*'nin kurgusunda göz önünde bulduğumuz bir yöntem olmuş; edebi olgu, tarihi, sosyal, metinler arası ilişkiler bağlamı içinde yorulanmaya ve edebi gelişimin temelinde yatan temel dinamikler belirlenmeye çalışılmıştır. Buna karşılık yöntem konusunda bölümlerin kendine özgü yönleri de belirleyici bir rol oynamıştır."¹³ denmektedir.

Bizce de kronolojik tarihi seyirden ziyade onu da göz önünde bulundurarak neredeyse tür tarihi niteliğinde hazırlanmış olduğundan bu edebiyat tarihi yenidir. Daha önceki edebiyat tarihlerinde görülmeyen bir metottur bu. Günümüze dek taşınmış olmasından çok yeni terimlerle modern kuramları -feminist yaklaşım, çocuk edebiyatı vb.- kapsıyor olması, başka bir deyişle, bütüncül olması bakımından da yenidir. Batı tarzı derleme ve aynı zamanda eleştirel bir çalışma olması da bir başka yenilik yönüdür bu edebiyat tarihinin. Metin örneği içermeyen bir edebiyat tarihi olması da onu yeni kılan bir başka özelliğidir. Eser Türk edebiyatının başlangıcından günümüze gelen süreçte boşluk bırakmaması bakımından da, diğerlerini önemli ölçüde aşmış bir çalışmadır. Ayrıca dördüncü cildin sonunda yer alan Türk Edebiyatı Kronolojisi edebiyat tarihi türü için yeni bir bölümdür.

13 *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı 2006, c.1, s. 22.

Bu edebiyat tarihinin eksik yönlerine metod ve içerik açısından yaklaşmak yerinde olur. Derleme bir eser olduğu için; edebiyat tarihi nedir, bizdeki edebiyat tarihleri nasıldır, hazırlanan bu çalışma bu edebiyat tarihleri arasında nereye oturmuştur, kullanılan yeni metodoloji çerçevesinde eser nasıl bir zemine oturtulmuştur gibi soruların tartışıldığı bir çerçeve yazı olmalıydı. Satırarası Kur'an tercümelerinin dil özelliğinin yanı sıra bir edebiyat nümunesi olarak kabul edilmesine dayanarak edebiyat tarihinde dini edebiyat konusunun göz ardı edilmemesi gerekirdi. Dini içerikli edebiyat, bizce, yalnızca tür olarak değil tarihi gelişimin süreci içine katılarak verilmeli idi. Buna ilave olarak, Batılı tasniflerde de yer verilen İslami edebiyat çizgisinin uzanımı olan Türk Edebiyatı bir eksene oturtulmalı idi.

Genel anlamda edebiyat tarihlerindeki tasnifler kronolojik düzlemde yapılır. *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde ise dönemlendirme; epik dönem, erken dönem, Osmanlı dönemi, Klasik Öncesi Dönem, Klasik Dönem, Orta Klasik dönem, Son Klasik Dönem, Klasik Sonrası Dönem, Yenileşme Dönemi, Cumhuriyet Dönemi gibi bazan kronolojik, bazan içeriğe göre isimlendirilerek yapılmış. Eserin derleme oluşundan kaynaklanan çoklu yazar handikapının dil ve üslup bakımından aşılammış olması da göze çarpan bir başka husustur. Tüm bu sınıktılarına rağmen *Türk Edebiyatı Tarihi*'nin, uzanımsal bir boşluk içinde önemli bir yeri doldurduğu ve bu yerin uzun süre dolu kalacağı kanaatindeyiz.

Edebiyat tarihine yalnızca edebî eserlerin tarihi olarak değil, onu da içine alarak daha geniş ve derin bir alanın, kültür alanının tarihi olarak yaklaşmak gerekir. Bu nedenle edebiyat tarihi niteliğindeki eserlerin sık ya da periyodik olarak yazılması gerekmez. Ancak bir edebiyat tarihi kaleme alındığında şu özellikleri taşıyor olması gerekir:

- i. *Metodik olmalıdır.* Tarihi dönemler, akımlar, eserler ve şahıslar üzerinden edebiyat tarihi yazılmalıdır.
- ii. *Kapsayıcı olmalıdır.* Kültürel ve edebî süreç içinde irili ufaklı tüm mevcutlar üzerinden gitmeli, az ya da zayıf görüneni göz ardı edip yalnızca bilineni önplana çıkarmamalıdır.
- iii. *Bütüncül olmalıdır.* Tarihi sürecin başlangıcından kaleme alındığı döneme kadar gelmelidir. Parça anlayışı ile yaklaşmamalıdır.
- iv. *Uzanımsal olmalıdır.* Kültürel ve edebî gelişimi dil ve estetiği de içine alarak tarihi bir süreç çerçevesinde vermelidir.
- v. *Mukayeseci olmalıdır.* Hem diğer edebiyatlar, hem de kendi gelişim süreci içinde mukayeseci olmalıdır. Değişimleri, gelişimleri ve etkilenmeleri -gerektiğinde nedenleriyle birlikte- dönem, eser, dil ve estetik yönlerinden verebilmelidir.
- vi. *Eleştirel olmalıdır.* Edebî süreçler içindeki gelişimleri sadece tanımsal olarak vermemeli ve eleştirel yaklaşabilmelidir.

vii. *Metin içermelidir.* Edebiyat tarihi metinlere dayalı bir tarih olduğundan yalnızca tarihî gelişimi verip soyut kalmamalı aynı zamanda gelişim ve değişime örnek teşkil edecek şekilde metin de içermelidir.

Türk edebiyatı tarihi uzun bir zaman dilimi ve çok sayıda eseri kapsadığından hem teorik, hem de pratik olarak tek uzmanın hazırlayabileceği bir çalışma değildir. Tüm veriler elde olsa bile tarihi metotlarla edebi gelişimi anlatmak herşeyden önce hem edebiyat, hem de tarih formasyonuna sahip olmayı gerektirir. Dolayısı ile bu türden özellikleri taşıyan bir edebiyat tarihi yazmak bir ekip, bir komisyon işidir. Türk tarihinin, Türk edebiyatının, Doğu edebiyatının ve Batı edebiyatının yanı sıra dilbilim ve estetik dallarında uzman kişilerin bir araya gelerek ve bu ilim dallarından en az bir kaçına hâkim, deneyimli editörlerin yönlendirmeleriyle yapılabilecek bir çalışmadır.

Eski Türk edebiyatı sahasında, metin neşirleri ve tetkikler, konu çalışmaları, biyografiler veya müstakil eserler üzerinden gidilerek önemli bir aşamaya gelinmiştir. Ancak görünen odur ki, edebiyat tarihi konusunda alınacak yol uzundur. Mükemmel bir edebiyat tarihinin yazılabilmesi için tüm edebi mahsüllerin, akımların ve ediblerin ortaya çıkarılmış olması gerektiği¹⁴ konusundaki yaklaşımın tersine ‘mevcut’ olanlarla da iyi bir edebiyat tarihi yazılabileceği kanaatini taşımaktayız. Zira tarih metinleri de tam olarak ortaya konulmamış olduğu halde Türk tarihi üzerine yazılan eserler, edebiyat tarihlerinden sayıca fazladır.

Bu durumda yapılması gereken Türk edebiyatı sahasında bütüncül bakış açısını yerleştirerek edebiyat tarihi yazacak formasyonu haiz araştırmacılar yetiştirmektir. Disiplinler arası eğitimin hemen her sahada gerektiği gibi eski edebiyat sahasında da bir zorunluluk arz ettiği ise ortadadır.

On Histories of Turkish Literature

Vildan SERDAROĞLU

Abstract

This paper mainly, concerns definition, content, method and the borders of history of Turkish literature. Besides, selected works on Turkish literature are cited in descriptive and prescriptive way. It also has a book-review and criticism of lastly written work named *History of Turkish Literature* (4 cilt, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006).

14 Hanife Koncu “E. J. Wilkinson Gibb’in Osmanlı Şiir Tarihine Eleştirel Bir Bakış”, *Eski Türk Edebiyatı’na Modern Yaklaşımlar I*, s. 187.

Finally, the question *what should a history of literature genre contain* is tried to be answered.

Key words: History of Old Turkish Literature, Divan literature, E. J. Wilkinson Gibb, Abdülhalim Memduh, M. Fuat Köprülü.

Türk Edebiyatı Tarihlerine Dair

Vildan SERDAROĞLU

Özet

Bu yazı, Türk edebiyatı tarihinin tanımı, alanı, metodu ve tarihine genel bir bakış, şimdiye dek değinilmemiş veya az değinilmiş edebiyat tarihlerinin genel değerlendirmesi, uzun bir müddetten sonra edebiyat tarihi zincirine eklenen son halkanın tanım-eleştirisini ile bir edebiyat tarihinin 'nasıl olmalı'lığı konusunda dar kapsamlı bir denemedir.

Anahtar kelimeler: Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Divan Edebiyatı, E. J. Wilkinson Gibb, Abdülhalim Memduh, M. Fuat Köprülü.

